

Науково-практичний
круглий стіл

**Сучасні виклики для
міграційної політики:
правові, освітні та історичні
аспекти**

Co-funded by
the European Union

Суми 2023

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРАВОВІ, ОСВІТНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ**

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Суми, 24 червня 2023 року)

Суми
Сумський державний університет
2023

Редакційна колегія:

В. М. Завгородня, кандидат юридичних наук, доцент;
А. М. Куліш, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
А. В. Гончаренко, кандидат історичних наук, доцент;
М. В. Плотнікова, кандидат юридичних наук, доцент
А. С. Славко, кандидат юридичних наук;
А. Л. Чернявський, кандидат юридичних наук, доцент;
О. А. Швагер, кандидат юридичних наук

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 2 від 7 вересня 2023 року)

С 91	Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти : матеріали науково-практичного круглого столу, Суми, 24 червня 2023 р. / ред. колегія: В. М. Завгородня, А. М. Куліш та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 70 с.
------	--

До збірника ввійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені під час проведення науково-практичного круглого столу «Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти», присвяченого актуальним питанням європейської міграційної політики, історії та права і проведеного в межах реалізації освітнього проєкту «101098859-EU4Migration-ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-IBA / ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку» напрямку «Жан Моне» програми Еразмус +».

Позиція організаційного комітету не завжди збігається з міркуваннями, висловленими учасниками. В збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідають за достовірність даних та додержання принципів академічної доброчесності учасники науково-практичного круглого столу.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ЗМІСТ

<i>Бичай Р. Р.</i> ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	4
<i>Drakokhrust T. V., Parashchuk V. I.</i> LEGAL STATUS OF CITIZENS WHO WERE DISPALED WITHIN THE TERRITORY OF UKRAINE DURING THE WAR: THREATS AND CHALLENGES. 7	
<i>Гончаренко А. В.</i> МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ ПІД ЧАС «КРИЗИ БІЖЕНЦІВ» 2015–2017 РР.	10
<i>Гуляєва Л. П.</i> ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК- ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	13
<i>Дегтярьов С. І.</i> УКРАЇНЦІ-МІГРАНТИ У КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ: ДОСВІД САМООРГАНІЗАЦІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	17
<i>Завгородня В. М.</i> РОЛЬ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «СЗУРОВЕЦ ПРОТИ УГОРЩИНИ» У ФОРМУВАННІ МЕДІА-ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ	20
<i>Качур В. О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ТЕОРІЇ МІГРАЦІЇ	23
<i>Корнева Т. В.</i> ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПОСЛІДОВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. 25	
<i>Кузьмін Д. В., Весперіс С. З.</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ МІГРАНТІВ ПРИ ОТРИМАННІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	28
<i>Lukianets-Shakhova V. S.</i> CURRENT CHALLENGES TO EU MIGRATION POLICY	31
<i>Лук'янихіна О. А.</i> ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМ ОСВІТНІХ ОБМІНІВ ЄС	34
<i>Міщенко М. В.</i> ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ДО ЄС	38
<i>Протсавицька Л. С.</i> ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ТА ЗАХИСТ ЇХ ПРАВ В УКРАЇНІ	42
<i>Рассохіна А. М.</i> МЕДІЙНИЙ ПОРТРЕТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД	44
<i>Сіньова Л. М.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	48
<i>Славко А. С.</i> ПОНЯТТЯ «СЕРЬОЗНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ» В МІГРАЦІЙНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	51
<i>Славко О. О.</i> ПРАВО ВПО НА ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	54
<i>Товстий В. О.</i> ІМПЕРСЬКИЙ НАРАТИВ У СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ	56
<i>Швагер О. А.</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ»	60
<i>Тодоров І. Я.</i> ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	62
<i>Циватий В. Г.</i> КОНЦЕПТ «МІГРАЦІЯ» І МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В МОНДІАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИЧНИЙ, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ	65

ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Бичай Р. Р.

*здобувач ступеня доктора філософії з політології,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»*

Початок повномасштабної війни російської федерації (рф) проти України 24.02.2022 р. спричинив інтенсифікацію міграційних процесів в Україні. Поряд з виїздом окремих категорій населення за кордон зросли масштаби вимушеної внутрішньої міграції в межах адміністративних кордонів України. Для забезпечення національної безпеки та захисту населення від спричинених війною наслідків постала необхідність вироблення та впровадження ефективної міграційної політики з боку держави. Водночас державна міграційна політика під час війни обумовлена особливістю правового режиму воєнного стану в країні, основних аспектів її регулювання, які включають контроль за міграцією населення через державний кордон, режим внутрішнього переміщення, особливості правового статусу біженців, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) тощо.

Для розуміння масштабів міграційних процесів спричинених російською агресією проти України звернемося до статистичних даних наведених на офіційному веб-ресурсі Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Станом на 19.06.2023 р. у Європі зафіксовано 5 млн. 958 тис. 800 біженців з України, 6 млн. 303 тис. 500 – у всьому світі. Необхідно зауважити, що УВКБ ООН використовує термін «біженці» щодо українців узагальнено, маючи на увазі всіх осіб, які покинули Україну через війни [1]. Кількість офіційно зареєстрованих ВПО в Україні, за даними Міністерства соціальної політики України, наразі досягає 4 млн. 900 тис. [2].

Президент України В. Зеленський 24.02.2022 р. своїм указом ввів воєнний стан в Україні [3]. Верховна Рада України прийняла Закон «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» [4]. Зауважимо, що строк дії воєнного стану в Україні вже сім разів продовжувався Законом України (останній раз – до 18.08.2023 р.). Військова агресія рф проти України спричинила необхідність проведення загальної мобілізації з метою забезпечення оборони держави. Необхідні нормативно-правові акти були прийняті негайно. Як наслідок, на період дії правового режиму воєнного стану, чоловікам – громадянам України у віці від 18 до 60 років, а також жінкам – військовозобов'язаним, обмежено виїзд за межі України.

Така політика держави є логічним кроком, відповідно до якої військовозобов'язані громадяни мають забезпечити захист власної держави. Проте така заборона не є абсолютною, потребує чіткого визначення владою різних категорій населення для яких вводяться обмеження свободи пересування, їх ранжування. Перетнути кордон мають право чоловіки, яких віднесено до окремих категорій, які визначено Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [5] та «Правилами перетинання державного кордону громадянами України» (розроблені Державною прикордонною службою України, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) від 27.01.1995 р. № 57 з наступними змінами) [6]. Перелік категорій громадян зазнає постійних змін під час дії правового режиму воєнного стану в Україні.

На практиці спостерігаються окремі проблеми реалізації державної міграційної політики щодо категорії військовозобов'язаних осіб під час воєнного стану. Система надання дозволів військовозобов'язаним чоловікам на виїзд з України за умов загальної мобілізації під час воєнного стану в багатьох аспектах є недосконалою, чим

користуються так звані «ухилянти» – особи, які прагнуть уникнути від призову за мобілізацією. Невідповідність законодавчого та нормативного регулювання зазначеної сфери призводить до відсутності належного контролю, що, в свою чергу, породжує значну кількість корупційних ризиків на кожному окремому етапі надання дозволу на виїзд за кордон.

Прикладом високого рівня корупційної складової у системі надання дозволів на виїзд військовозобов'язаних чоловіків за кордом є Єдиний комплекс інформаційних систем – «Шлях», адміністратором якої є центральний орган виконавчої влади – Державна служба України з безпеки на транспорті. Зазначимо, що система «Шлях» була створена в травні 2022 р. з метою спрощення перетину державного кордону для водіїв, які везуть вантажі гуманітарної допомоги, медичні вантажі автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України (ЗСУ), інших військових формувань, а також населення України. Проте, дану ініціативу почали використовувати військовозобов'язані особи з метою ухилення від загальної мобілізації. Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України (ТСК ВРУ) показав, що за період з 24.02.2022 р. по 31.12.2022 р. уповноважені службові особи внесли до системи «Шлях» 160 тис. 616 записів, які стосуються 96 тис. 442 чоловіків призовного віку. Із загальної кількості 96 тис. 442 чоловіків успішно скористалися наданим дозволом на виїзд за кордон 66 тис. 374 особи. Слід зазначити, що велика кількість чоловіків призовного віку, які після спливу термінів перебування за кордоном не повернулися в Україну. Кількість таких осіб становить 9 тис. 373 особи, або 11,17 % загальної кількості [7, с. 45-47].

Ще однією категорією військовозобов'язаних осіб, які згідно Постанови КМУ від 27.01.1995 № 57 «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України» [6] мають право на виїзд за межі України під час дії правового режиму воєнного стану є спортсмени, тренери та інші фахівці, що обслуговують спортсменів за рішенням Міністерства молоді та спорту України. Механізм прийняття рішення щодо надання дозволу на перетин державного кордону передбачає отримання від Міністерства молоді та спорту України підтвердних документів спортсменами, тренерами, іншими фахівцями спортивної сфери, які надають їх під час перетину кордону представникам Державної прикордонної служби України (ДПСУ). Зазначимо, що дозвіл на перебування за кордоном даної категорії осіб надається на термін до тридцяти днів, але може бути і збільшений за дозволом Міністерства. Відповідальність за порушення взятих зобов'язань щодо термінів повернення на територію України після закінчення спортивного заходу відсутня. В травні 2023 р. на офіційному веб-порталі Міністерства молоді та спорту України опубліковано список з більш ніж 200 спортсменів, які знехтували встановленими правилами, що демонструє недосконалість нормативно-правового забезпечення державної міграційної політики щодо даного її напрямку [8].

Також до осіб, яким тимчасово надається сприяння щодо отримання дозволу на перетин кордону під час дії правового режиму воєнного стану належать діячі сфери культури та інформації, які мають на меті виїзду захист та популяризацію інтересів держави України на міжнародній арені, з обов'язковим поверненням в країну. Видання дозволів на перетин державного кордону даній категорії осіб знаходиться у сфері повноважень Міністерства культури та інформаційної політики України (МКІП). Показовим прикладом зловживань дозволом виїзду за кордон, що викликало суспільний резонанс, стала ситуація з українським стендап-коміком, який публічно заявив, що виїхав за кордон за дозволом МКІП попри численні повістки Територіального центру комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) [9]. Офіційною відповіддю профільного міністерство щодо даної ситуації, стала заява, в якій йдеться, що «з метою запобігання подібним наступним ситуаціям, МКІП разом з

правоохоронними органами буде ініціювати посилення відповідальності за порушення правил виїзду та повернення до України чоловіків призовного віку» [10].

З метою забезпечення дотримання встановлених правил перетину кордону та повернення в Україну військовозобов'язаних чоловіків, які отримали дозвіл на виїзд за кордон під час дії правового режиму воєнного стану в Україні, КМУ розглядав можливість створення послуги «Відродження», змістом якої стала можливість військовозобов'язаних чоловіків перетинати кордон у зв'язку з поїздкою у відрядження після сплати грошової застави – своєрідного депозиту [11]. Проте, згодом український уряд відмовився від запровадження механізмів даної системи («Відродження»).

Отже, з моменту введення 24.02.2022 р. правового режиму воєнного стану на всій території України, присутні проблеми з реалізації державної міграційної політики щодо категорії військовозобов'язаних осіб, що призводить до виникнення корупційних ризиків та зловживання правилами перетину державного кордону під час дії правового режиму воєнного стану. Нормативно-правове регулювання в даній сфері є недосконалим та характеризується відсутністю відповідальності за порушення встановлених правил, що мають на меті впорядкувати виїзд за кордон та своєчасне повернення в Україну військовозобов'язаних осіб. Таким чином, необхідний ретельний аналіз процесів перетину кордону, виявлення головних недоліків, схем і корупційних ризиків, прогалин в законодавчому регулюванні та прийняття негайних рішень для їх усунення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ukraine Refugee Situation. *UNHCR, the UN Refugee Agency* : web-site. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413
2. Внутрішньо переміщені особи. *Міністерство соціальної політики України* : веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
4. Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” : Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. *ВВР*. 1993. № 44. Ст. 416; поточна ред. – Ред. від 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
6. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 57; поточна ред. – Ред. від 16.06.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text>
7. Про попередній звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави : Постанова Верховної Ради України від 11.04.2023 № 3044-IX. Додаток. 160 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3044-20#n14>

8. Спортсмени, які не повернулись із-за кордону. *Міністерство молоді та спорту України* : веб-сайт. URL: <https://mms.gov.ua/sport/sportsmeny-iaki-ne-povernulys-iz-za-kordonu>

9. Просять посилити відповідальність: Мінкульт прокоментував заяви коміка Щегеля, який виїхав до Туреччини попри повістки. *Суспільне* : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/404066-minkult-prokomentuvav-zaavi-komika-segela-akij-viihav-do-tureccini-popri-povistki/>

10. Позиція МКІП щодо ситуації, що склалась з порушенням правил перетину державного кордону та повернення в країну стендап коміка Андрія Щегеля. *Міністерство культури та інформаційної політики України* : веб-сайт. URL: <https://mkip.gov.ua/news/8739.html>

11. Виїзд чоловіків за кордон під заставу: в Україні можуть встановити нові правила. *ТСН* : веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/viyizd-cholovikiv-za-kordon-pid-zastavu-v-ukrayini-mozhut-vstanoviti-novi-pravila-2177011.html>